

9. Zgodnja moderna država

Literatura: S. Vilfan, Uvod v pravno zgodovino, str. 89-100

S. Vilfan, Pravna zgodovina Slovencev, str. 283-297, 310-344, 348-353

S. Vilfan, Zgodovinska pravotvornost in Slovenci, str. 243- 245

Obdobje zgodnje moderne države sega od srede 15. stol. do začetka 17. To obdobje označuje tudi naziv monarhično stanovski dualizem. Zgodnja moderna država še ne pomeni konca fevdalne ureditve pač pa začetek novega veka, ker gre za obdobje v katerem se uveljavijo nekatere značilnosti modernih državnih ureditev. Na prvem mestu so začetki parlamentarizma, ki so najtesneje povezani z monarhično stanovskim dualizmom. V stanovih organizirani višji sloji so partner monarha pri odločanju o nekaterih državnih zadevah. Moč stanov je v odobravanju davkov, ki jih monarh potrebuje za vzdrževanje najemniške vojske, ki zaradi večje učinkovitosti nadomesti plemiško vojsko. Ob odločanju o davčnih bremenih se razvije postopek, ki v veliki meri zaznamuje moderne postopke odločanja v parlamentu.

Gospodarske spremembe, ki jih zaznamuje predvsem prevlada denarnega gospodarstva, povzročijo velike spremembe na področju premoženjskega prava, ki ga v največji meri zaznamuje recepcija rimskega prava. To obenem vodi k vedno večjemu poenotenju prava in v ta čas sodijo tudi prizadevanja po poenotenju prava na drugih pravnih področjih. Z recepcijo se uveljavi poseben sloj šolanih pravnikov, ki so tudi glavni nosilci recepcije in najtesneje povezani z začetki razvoja uradništva. Večja gospodarska svoboda v razvitejših delih Evrope pripelje do osvobajanja kmečkega prebivalstva oz. rahljanju pravnih vezi, v vzhodni Evropi, pa zemljiški gospodje vežejo kmete tesneje nase oz. gospostvo.

I. Časovni okvir in bistvene značilnosti

Zgodnji novi vek in raztegljivost začetka med 1453 in 1492

Zakaj zgodnja in zakaj moderna? Zgodnja, ker še sodi v fevdalni red. Moderna, ker takrat stečejo nekateri procesi, ki zaznamujejo moderno državno organizacijo: začetki parlamentarizma skromni in v mnogih primerih zgolj ideološko interpretirani (1000 let star parlament na otoku Man?), začetki modernih davkov (obdavčenje vseh, od glavarine k obdavčenju premoženja, posredni davki - trošarine), poenotenje prava v državi (od recepcije k zakonodaji), uvajanje uradniškega aparata.

Novi vek: nove smeri v gospodarstvu - uveljavljanje kapitalističnega gospodarstva – prvi veliki kapitali – »trgovski knezi« - prilagoditev novim razmeram s »povratkom« k staremu: recepcija rimskega prava – pravniki kot prvi humanisti – Petrarca – renesansa: novo kot staro; Boj za staro proti novemu in duhovna kriza: stanovi, kmečki upori, reformacija, druga nesvoboda v vzhodni Evropi – veleposest in prodaja hrane mestom na zahodu

Pozitivni dosežki: osvoboditev velikega števila ljudi, novoveška filozofija in individualizem, umetnost renesanse, gospodarski napredek, naprednejši pravni red

Senčna plat: vojne za prevlado v Evropi in državljanske verske vojne, povečane družbene razlike, ideološka zmeda in praznoverje: preganjanje čarovnic

II. Monarhično-stanovski dualizem

Pojem stanov: korporacija tistih, ki imajo pravico odločati o davkih – plemstvo, ker si je pridobilo davčno prostost in meščanstvo, ker njihova davčna sposobnost presega njihovo davčno obveznost – mesta so si priborila predstavnike v stanovih?

Davek v modernem pomenu, patrimonializacija državnih dohodkov, komorni davek in komorno premoženje

Spremembe v vojaški organizaciji: neuspešne viteške vojske (Legnano, Courtrai, Azincourt, turška vojska), nova orožja, najemniška vojska: smodnik in denar, davek namesto vojaške službe

Odločanje o davkih: deželnozborna avtonomija – sodna avtonomija ostane organizacijsko ločena, deželni zbor: kurije in indigenat (incolat), virilni in kurialni glasovi, reprezentanca

Postopek: sklic (skličje ga lahko samo vladar, izjeme), komisarji in kredenčno pismo – instrukcije, propozicija, replike itd., deželnozborna resolucija in publikacija

Deželni zbor pristojen za odločanje o davkih in obrambi, gravamina, reformacija kot ideološki vidik monarhično-stanovskega dualizma

Stanovi in začetki parlamentarizma – različni pomeni besede parlament;

- a) predstavniška funkcija – meščane predstavljajo funkcionarji, ki so voljeni, a ne za stanove
- b) odobravanje davkov: ni obdavčitve brez odobritve predstavnikov
- c) večinsko načelo (Habeas corpus)

Stanovi niso zakonodajni organ! V nekaterih državah dobijo pravico pristanka na zakonodajo

Državni zbori : knezi in magnati

III. Poenotenje prava

Recepcija kot začetek poenotenja – obče pravo: recipirano rimsko, kanonsko in fevdno pravo

Recepcija in univerze, možnost sklicevanja neposredno na rimsko (Justinijanovo) pravo – Senatus consultum Velleianum v Ljubljani

Pojav zakonodaje: resolucijska zakonodaja – finančni zakoni, reskriptivna zakonodaja odgovor na gravamina, libeli kot organizacijski zakoni državne uprave, Constitutio Criminalis Carolina in Tripartit (Tripartit je tudi slovensko pravo!), Postave goriške grofije: nastanek ob spremembi vladarjev, posebnosti: svobodni zakupi in kolonat

IV. Uvajanje birokratskega aparata

Uprava komornega premoženja – vicedom – fištamija

Vladarjevo uradništvo: zaradi konflikta s plemstvom si mora vladar poiskati novo oporo, ki jo najde v šolanih pravniki: državno komorno sodišče in doktorji prava, besednik v Ljubljani

Uradništva zelo malo (plačilo!) in predvsem kot vladarjevi namestniki – povezava z recepcijo: šolani pravniki so nosilci recepcije, tudi kadar so v službi stanov – Quod principi placuit, legis habet vigorem

Vlade – regimenti

V. Položaj kmetov

Mitne in kupne kmetije - vezanost na zemljo, dejansko velja le še za prevzemnika hube (Trubar), zato prva prevedba mitnih zajmov v kupne zajme – svobodniki (Freisass), poskusi povečanja bremen in kmečki upori – druga nesvoboda na Ogrskem

VI. Posledice

Odobravanje davkov in parlamentarizem: davki, dualizem in reformacija vodita k diferenciaciji cerkvenega prava

prevlada oblasti deželnih knezov
repcija položi temelje modernega premoženjskega prava in kapitalističnega gospodarstva
vstop pravnikov v oblastne organe

Ključni pojmi:

Monarhično stanovski dualizem - Deželni zbor – Stanovi – Kurijski (Klop) – Parlament –
Vicedom - Komorno premoženje – Komorni davek – Deželnozborna resolucija – Gravamina
- Imenje – Imenjska knjiga – Repcija – Pravni svetnik - Obče pravo – Constitutio
Criminalis Carolina – Tripartit – Postave goriške grofije – Kolonat - Mitna kmetija – Kupna
kmetija – Prevedba

Vprašanja :

V čem je buržoazni parlament dedič starega in kaj je v njem novega?

V čem so stanovi predniki buržoaznih parlamentov in v čem to niso ?

Katere so bistvene razlike med fevdalnimi in meščanskimi parlamenti ?

Kateri moderni pravni procesi so se začeli v začetku novega veka ?

Kaj je modernega v zgodnji moderni državi ?

Kaj iz obdobja zgodnje moderne države je ostalo do danes?

Kateri primeri zakonodaje iz začetka novega veka so veljali tudi na sedanjem slovenskem
ozemlju?

Kakšna je zveza med vojaško organizacijo, davki in razmerji oblasti na začetku novega veka ?

Kakšna je zveza med vojaško in državno ureditvijo na začetku novega veka ?

Kaj je komorni davek in kaj komorno premoženje ?

Razlike med prvo in drugo prevedbo kmetij .

Repcija rimskega prava in zveza z birokratskim aparatom in kodifikacijami.

Postopek deželnega zbora

Stara in nova plemiška avtonomija

Kakšna je zveza med monarhično stanovskim dualizmom in reformacijo ?